УДК 658.1

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Н. Й. РАДІОНОВА, кандидат економічних наук, доцент
(Київський національний університет технологій та дизайну)

Анотація. Метою *статті є розгляд сучасних напрямів удосконалення управління виробничими затратами на підприємстві через визначення їх особливостей та схематичної систематизації основних напрямів удосконалення системи управління виробничими затратами на підприємстві.* ***Методика дослідження.*** *Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу.* ***Результати.*** *Допрацьовано схему основних напрямів удосконалення системи управління виробничими затратами на підприємстві. Розроблено систему базових понять і процедур щодо управління виробничими затратами підприємства. Систематизовано резерви зниження собівартості продукції. Зазначено доцільність застосування на підприємстві системи мотивації економії ресурсів і зниження затрат.* ***Практична значущість результатів дослідження.*** *У статті обґрунтовано, що застосування запропонованих напрямів удосконалення управління виробничими затратами на підприємстві сприятиме зменшенню виробничих затрат і покращенню фінансового стану підприємства. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці виробничих підприємств.*

Ключові слова: *управління затратами, виробничі затрати, класифікація затрат, скорочення затрат, підприємство.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Інфляційні процеси, які продовжуються протягом останніх років, не сприяють зниженню собівартості продукції та рівня виробничих затрат. Прибуток на переважній більшості підприємств досягається, на превеликий жаль, не шляхом зменшення затрат на виробництво продукції, а за рахунок зростання відпускних цін. Сьогодні в Україні практично не існує цілісного процесу управління затратами, який визначав би всю політику підприємства, а практичні та теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених розглядаються ще недостатньо. Отже, існує необхідність розробки сучасних напрямів удосконалення управління виробничими затратами на підприємствах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління зниженням виробничих затрат знайшли висвітлення у працях таких українських науковців, як Ф. Ф. Бутинець [1], О. Горобець [2], В. Дерій [3], В. Г. Козак [4], О. А. Мошковська [5], М. І. Скрипник [6], Н. А. Сушко [7], Е. А. Рогачева [7], О. М. Філінков [8] та ін. Розроблено окремі аспекти обліку, аналізу, нормування і планування витрат. Однак нині в економічній літературі не існує однозначності у трактуванні сутності управління затратами та визначення основних напрямів підвищення його ефективності, що потребує подальшого дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд сучасних напрямів удосконалення управління виробничими затратами на підприємстві через визначення їх особливостей та схематичної систематизації основних напрямів удосконалення системи управління виробничими затратами на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічна наука та практика займаються вивченням затрат одночасно з розвитком виробництва. Уявлення про затрати

підприємств ґрунтується на трьох важливих аспектах:

1) затрати визначаються використанням ресурсів, відображаючи, скільки та які ресурси витрачені у процесі виробництва й реалізації продукції за певний період;

2) обсяг використаних ресурсів може бути представлений у натуральних і грошових одиницях, однак в економічних розрахунках вдаються до грошового вираження затрат;

3) визначення затрат завжди співвідноситься з конкретними цілями й завданнями, тобто обсяг використаних ресурсів у грошовому вираженні розраховують за основними функціями виробництва продукції та її реалізації загалом по підприємству або по виробничим підрозділам підприємства [1].

Виробничі затрати підприємства мають свої особливості.

Першою особливістю затрат, як предмета управління, виступає їх динамізм. Вони знаходяться в постійному русі, зміні. Так, у ринкових умовах господарювання постійно змінюються ціни на придбані сировину й матеріали, комплектуючі деталі й вироби, тарифи на енергоносії та послуги (зв'язок, транспорт і т. д.). Оновлюється продукція, переглядаються норми матеріальних і трудових витрат, що відображається на собівартості продукції і загальному рівні виробничих затрат підприємства [2].

Друга особливість виробничих затрат полягає в їх різноманітті, що вимагає застосування широкого спектра прийомів і методів в управлінні ними. Різноманіття затрат виявляється при їх класифікації, яка дозволяє, по-перше, виявити ступінь впливу окремих затрат на економічні результати діяльності підприємства, по-друге, оцінити можливість впливу на рівень тих чи тих видів затрат і, нарешті, відносити на виріб тільки ті затрати, які необхідні для його виготовлення і реалізації. Не менш важливе та складне завдання – правильне віднесення затрат на виробничі підрозділи йі окремі види діяльності підприємства.

Третя особливість затрат полягає у складності їх вимірювання, обліку та оцінки. Абсолютно точних методів вимірювання та обліку затрат немає.

Четверта особливість – це складність і суперечливість впливу затрат на економічний результат. Наприклад, підвищити прибуток підприємства можна за рахунок зниження поточних затрат на виробництво, яке, однак, забезпечується підвищенням капітальних затрат на сучасну техніку й технології.

Імовірність успішного розвитку підприємства підвищується, коли воно вміє грамотно управляти затратами, особливо в періоди кризи. Сприятливі економічні умови також вимагають оптимально розподіляти ресурси між інвестиційною і поточною діяльністю. Це можливо зробити, якщо на підприємстві діє ефективна система управління затратами [5].

Удосконалення системи управління затратами на підприємствах доцільно здійснювати в напрямах, представлених на рис. 1.

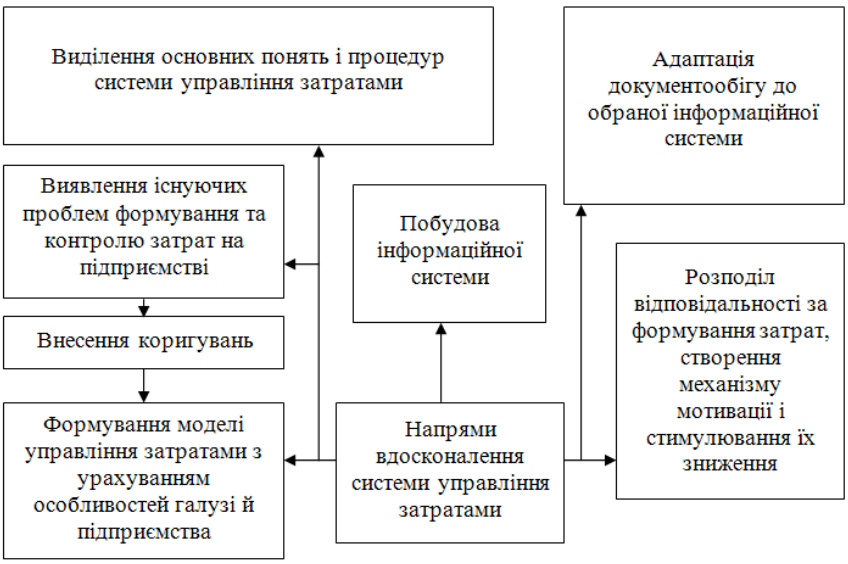

Рис. 1. Схема напрямів удосконалення системи управління виробничими затратами на підприємстві [удосконалено автором за [7]

У системі управління виробничими затратами базові поняття та процедури необхідно розглядати за трьома напрямами:

1) планування затрат;
2) облік і контроль затрат;
3) коригування процесу формування затрат [6].

Процес планування затрат включає такі дії:

– класифікацію затрат;
– розрахунок норм затрат, виходячи із запланованого обсягу виробництва продукції та необхідності оптимального завантаження устаткування;
– визначення вартості затрат на підставі даних про обсяги запланованих видатків;
– формування умов, за яких можливе досягнення економії ресурсів;
– підготовку програми економії ресурсів;
– складання планового кошторису затрат.

Класифікація статей затрат передбачає об'єднання їх у групи за певною ознакою. Планування затрат в окремих підрозділах підприємства (цехах, ділянках) передбачає розробку власної класифікації затрат, що деталізує сукупні статті затрат у раціональному для планування вигляді.

Наступним етапом планування затрат виступає розробка норм і нормативів споживання ресурсів, виходячи із запланованого обсягу виробництва продукції та необхідності оптимального завантаження обладнання [3]. Особливу увагу при цьому слід приділяти обсягам нормативних затрат на кожну одиницю виробленої продукції.

Вартість затрат починають розраховувати на плановий період у той момент, коли в наявності є план виробництва продукції, розраховані нормативи затрат необхідних ресурсів [4]. Безпосередній вплив на величину виробничих затрат здійснює собівартість виготовленої продукції, тому доцільним буде розглянути резерви зниження її собівартості (рис. 2).

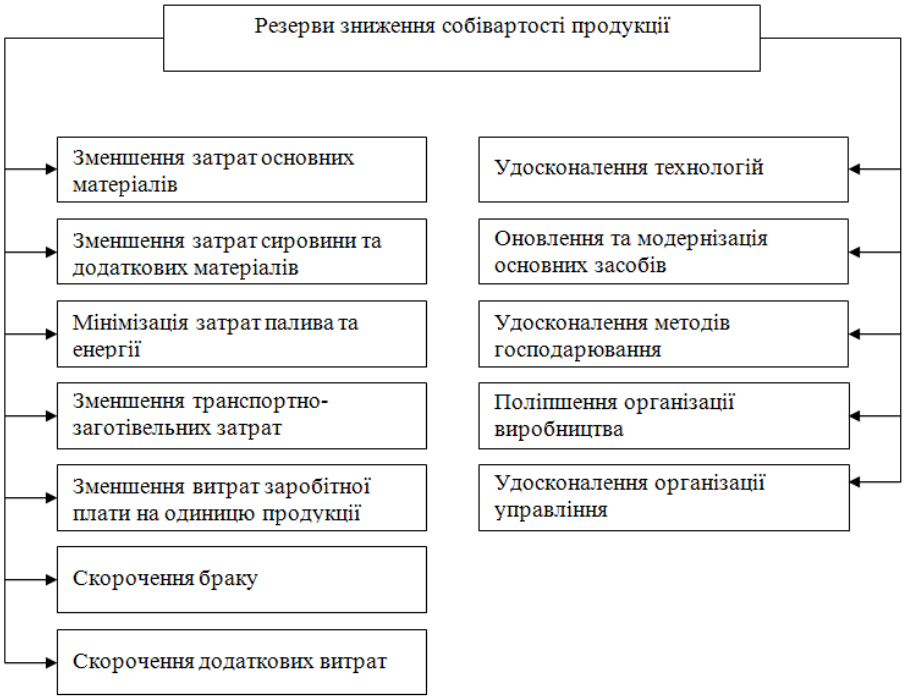

Рис. 2. Резерви зниження собівартості продукції [6]

З урахуванням середньоринкових цін на ресурси визначають вартісну величину запланованих затрат. При цьому слід мати на увазі, що отримана вартісна оцінка затрат не завжди відповідає фінансовим можливостям підприємства або його стратегічному плану розвитку.

У цьому випадку на рівні підрозділів розробляється програма економії ресурсів. Базовим принципом такої програми є зниження виробничих втрат у ході технологічних операцій або виявлення резервів зростання ефективності використання ресурсів. Планування затрат передбачає складання двох кошторисів:

– ураховує чинні плани виробництва про-

дукції і прийняті нормативи;
– ураховує розроблену програму економії ресурсів.

Складання плану затрат передує організації їх обліку та контролю. Оперативний облік затрат є їх відображенням в облікових формах підрозділів підприємства (цехів, дільниць) з установленою періодичністю і певним терміном відображення даних.

Оперативний облік затрат організовується з метою виявлення причин відхилення фактичних показників від запланованих. Основними причинами такого відхилення можуть бути: зміна норм затрат ресурсів; коливання цін на споживані ресурси. Фактичне формування затрат може піддаватися коригуванню з метою:
– збереження балансу між фактичним і плановим використанням ресурсів;
– отримання економії затрат;
– адаптації обсягу витрачання ресурсів до змін виробничого й фінансового потенціалу підприємства.

Проведення контролю затрат підприємства полягає у виявленні причин неточностей оперативного обліку, бракові точних критеріїв оцінки ефективності управління затратами, доцільності мотиваційної системи економії затрат.

Обмеженість оперативного обліку виявляється в несвоєчасному отриманні бухгалтерією даних про фактично здійснені затрати по окремих цехах підприємства. Після закінчення звітного періоду отримані дані будуть неефективними для прийняття керівництвом підприємства адекватних рішень [4].

Відхилення фактичних затрат від запланованих кошторисних показників важко оцінити з високим ступенем точності через відсутність необхідного переліку нормативів, достатньої статистичної інформації про затрати, наявності великої кількості методології проведення аналізу ефективності здійснення затрат.

Відсутність системи мотивації персоналу за досягнення кінцевого результату виробничого процесу можна вважати однією з перешкод економії ресурсів.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Отже, удосконалення управління виробничими затратами спрямовано на безперервний пошук, виявлення й освоєння резервів зниження затрат ресурсів, їх планування та нормування, оперативний облік і класифікаційний аналіз. Крім того, на підприємствах потрібно підтримувати систему мотивації економії ресурсів і зниження затрат, що стимулюватиме підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління / Ф. Ф. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. праць. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2012. – № 1 (22). – С. 11–18.

2. Горобець О. Організація управління витратами на підприємстві / Горобець О. // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2010. – № 7/2. – С. 101–104.

3. Дерій В. Термін «витрати» і його трактування для потреб обліку і контролю / В. Дерій // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1 (26). – С. 154–160.

4. Козак В. Г. Визначення поняття «витрати» та їх оцінка / В. Г. Козак // Зб. мат. IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Реформування економіки України: стан та перспективи». – Київ : МІБО КНЕУ, 2009. – С. 129–131.

5. Московська О. А. Облік затрат і калькулювання собівартості продукції згідно з вітчизняним законодавством: подальший розвиток і шляхи вдосконалення / О. А. Московська // Вісник Житомирського держ. тех. ун-ту. Сер. : Економічні науки. – 2009. – № 3 (49). – С. 85–88.

6. Скрипник М. І. Затрати і витрати: проблема трактування понять / М. І. Скрипник // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 1 (13). – С. 163–165.

7. Сушко Н. А. Совершенствование управления затратами предприятия [Електронний ресурс] / Сушко Н. А., Рогачева Е. А. – Режим доступу: http://www.jurnal.org/articles/2015/ekon86.html (дата звернення: 21.12.16). – Назва з екрана.

8. Філінков О. М. Про співвідношення змісту категорій «витрати виробництва», «затрати», «собівартість» / О. М. Філінков // Економічна теорія. – 2008. – № 4. – С. 12–17.

REFERENCES

1. Butynets, F. F. (2012). Vytraty vyrobnytstva ta ikh klasyfikatsiia dlia potreb upravlinnia [Production costs and their classification for management]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalters'koho obliku, kontroliu i analizu: mizhnar. zb. nauk. prats'. Ser. «Bukhhalters'kyj oblik, kontrol' i analiz» – Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis*: Intern. Coll. Papers. A Series «Accounting, control and analysis», (1 (22), (pp. 11–18) [in Ukrainian].

2. Horobets, O. (2010). Orhanizatsiia upravlinnia vytratamy na pidpryiemstvi [Organization of cost management in the enterprise]. *Visnyk Ternopil's'koi akademii narodnoho hospodarstva – Bulletin of Ternopil Academy of National Economy*: Collected papers, (7/2) (pp.101–104) [in Ukrainian].

3. Derij, V. (2010). Termin «vytraty» i joho traktuvannia dlia potreb obliku i kontroliu [The term «expenses» and its interpretation for the purposes of accounting and control]. *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk – Galician Economic Bulletin*, 1(26), 154–160 [in Ukrainian].

4. Kozak, V. H. (2009). Vyznachennia poniattia «vytraty» ta ikh otsinka [The definition of «costs» and their evaluation]. Proceedings from *IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Reformuvannia ekonomiky Ukrainy: stan ta perspektyvy» – IV Intern. Nauk. and Practical. Conf. «Reforming the economy Ukraine: state and prospects*. (pp. 129–131). Kyiv : MIBO KNEU [in Ukrainian].

5. Moshkovs'ka, O. A. (2009). Oblik zatrat i kal'kuliuvannia sobivartosti produktsii zghidno z vitchyznianym zakonodavstvom: podal'shyj rozvytok i shliakhy vdoskonalennia [Cost accounting and calculation of production costs in accordance with national legislation, further development and ways to improve]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzh. tekh. un-tu. Ser. «Ekonomichni nauky» – Journal of Zhytomyr State Technical University*: Collected papers. A Series «Economics», (3 (49), (pp. 85–88) [in Ukrainian].

6. Skrypnyk, M. I. (2009). Zatraty i vytraty: problema traktuvannia poniat' [Costs and expenses: the problem of interpretation of concepts]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalters'koho obliku, kontroliu i analizu: Mizhnar. zb. nauk. pr. – Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis*: Intern. Coll. Papers, (1 (13), (pp. 163–165) [in Ukrainian].

7. Sushko, N. A. & Rohacheva, E. A. Sovershenstvovanye upravlenyia zatratamy predpryiatyia [Improving the management of enterprise costs]. Retrieved from http://www.jurnal.org/articles/2015/ekon86.html (accessed 21 December 2016) [in Russian].

8. Filinkov, O. M. (2008). Pro spivvidnoshennia zmistu katehorij «vytraty vyrobnytstva», «zatraty», «sobivartist» [On the relation between the content categories of «production costs», «costs»]. *Ekonomichna teoriia – Economics,* 4, 12–17. [in Ukrainian].

Н. И. Радионова**, кандидат экономических наук, доцент (Киевский национальный университет технологий и дизайна). **Современные направления совершенствования управления производственными затратами на предприятии.

***Аннотация. Целью** статьи является рассмотрение направлений совершенствования управления производственными затратами на предприятии через определение их особенностей и схематической систематизации основных направлений совершенствования системы управления производственными затратами на предприятии. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Доработана схема основных направлений совершенствования системы управления производственными затратами на предприятии. Разработана система базовых понятий и процедур по управлению производственными затратами предприятия. Систематизированы резервы снижения себестоимости продукции.*

Указано на целесообразность применения на предприятии системы мотивации экономии ресурсов и снижения затрат. ***Практическая значимость результатов исследования.*** *В статье обосновано, что применение предложенных направлений совершенствования управления производственными затратами на предприятии будет способствовать уменьшению производственных затрат и улучшению финансового состояния предприятия. Основные научные положения статьи можно использовать в практике производственных предприятий.*

Ключевые слова: *управление затратами, производственные затраты, классификация затрат, сокращение затрат, производственное предприятие.*

N. Radionova, *Can. Econ. Sci., Docent (Kyiv national university of technologies and design).* ***Modern ways to improve the management of the enterprises production costs.***

Annotation. The article aim *is to review current trends to improve the management of production costs of the enterprise to determine their characteristics and systematization sketch the main directions of improving the management of production costs in the enterprise.* ***Methodology of research.*** *Attainment of the objectives of the article made by such general scientific and special methods of investigation, analysis and synthesis, generalization and systematization, the dialectical approach.* ***Findings.*** *Revised scheme of the main directions of improvement of production costs management at the enterprise. A system of basic concepts and procedures to manage production costs of the company. Systematized reserves to reduce production costs. Indicated feasibility of the enterprise system of motivation conserve resources and reduce costs.* ***Practical value.*** *The article substantiates that the application of the proposed ways of improving the management of production costs at the enterprise will help to reduce production costs and improve financial conditions. The main scientific results of the article can be used in practice of industrial enterprises.*

Keywords: *costs management, production costs, costs classification, cost reduction, industrial enterprise.*

Стаття надійшла до редакції 27. 12. 2016 р.